

12. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 273. Переписка с Белкожем и групповым правлениями СНХ БССР о состоянии кожевенной промышленности, о сдаче в аренду кожевенных заводов (июль – сентябрь 1921 г.).

13. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 371. Переписка с НКВД БССР об утверждении товарных знаков кустарных предприятий (февраль–декабрь 1922 г.).

14. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 744. Переписка с Центробелсоюзом и уездэкономотделами о сдаче в аренду кожзаводов (29 сентября 1921 г. – 21 марта 1922 г.).

15. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 834. Сведения о производственной, финансовой и торговой деятельности предприятий кожевенной, деревообрабатывающей и пищевой промышленности БССР за 1922 г.

16. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 885. Дело о сдаче в аренду кожзавода Лихтермана (1922 г.).

17. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 887. Дело о сдаче в аренду кожзавода Сапиро (1922 г.).

18. НАРБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 912. Протоколы заседаний бюро президиума и арендной комиссии ВСНХ БССР (9 января 1923 – 25 июня 1924 г.).

19. НАРБ фонд 93. – Оп. 1. – Д. 475. Сведения Наркомфина БССР о промышленном налоге за 2 полугодие 1922 г.

20. Протоколы заседания ВСНХ 1920-1921 гг. М.: Ин-т Российской истории РАН, 2001. – 216 с.

ФОРМЫ І МЕХАНІЗМЫ ГРАМАДСКАЙ РЭГУЛЯЦЫ МАЁМАСНЫХ АДНОСІНАЎ У ТРАДЫЦЫЙНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ВЁСЦЫ Ё ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XIX – ПАЧАТКУ XX СТАГОДДЗЯ

Карбалевіч Н.М.,
выкладчык

Для беларускай традыцыйнай культуры характэрнымі былі своеасаблівае стаўленне сялянаў да прыватнай і грамадскай уласнасці, а таксама цэлы спектр спецыфічных грамадскіх узаемаадносінаў вакол маёмасці. Рэгуляцыя грамадскіх узаемаадносінаў беларускіх сялянаў вакол маёмасных і эканамічных

пытанняў грунтавалася найперш на агульным разуменні маёмаснай і эканамічнай узаемасувязі ўсіх сялянаў грамады. Спецыфічнае стаўленне да прыватнай уласнасці адзначаецца ў разнастайных формах, якія ў пэўнай ступені адлюстроўваюць рудыментарнае ўспрыманне ўсёй маёмасці грамады як агульнай. У грамадскім стаўленні да прыватнай маёмасці вялікую ролю адыгрываў сітуацыйны кантэкст дзеяння. Найбольш яскрава гэтае адчуванне грамадскага маёмаснага адзінства і ўзаемазалежнасці адлюстроўваецца ў фальклоры – “абы даў Бог людзям, то й мы здабудзем” [21, с. 352]; “зарадзи, Божа, и на крадящего и на прсящаго и на усякаго добраго чаловека” [8, с. 30]. Нават гульнёвы элемент, які фіксуецца ў наступным павер’і, стымуляваў побытавы ўзаемаабмен маёмасцю і адлюстроўвае ідэю агульнай маёмаснай сістэмы: “Вельмі добрэ, калі хто йдучы ў дарогу возьме з сабою з хаты хлеб і соль да ў людзях атдась хлеб другім, а замяст яго і прынясе дамоў чужы хлеб. Той і сам усім скарыстае, і людзі будуць ім давольны” [16, с. 112 – 113]. Стаўленне да прыватнай уласнасці ў сялянскім асяродку ілюструе і жартаўлівае – “што з воза впало, то пропало” [2, с. 627], нібыта права ўласнасці настолькі хісткае, што разбураецца, як толькі рэч выпускаецца з рук гаспадара, і кожны цяпер мае на яе права. Трэба таксама адзначыць, што факт і стан валодання пэўнай рэччу ў сялянскай абшчыне беларусаў накладаў на чалавека сацыяльную нагрузку, права валодання несла разам з сабой грамадскі абавязак захоўваць своеасаблівы маёмасны баланс у грамадскім асяродку.

Аналагічны падыход да ўласнасці і абавязку, які вынікаў з факта валодання, можна прасачыць і ў звычайным імператыве дармова накарміць падарожнага [17, с. 115]. З гэтых жа меркаванняў, калі цяжарная жанчына ў чужым садзе ці агародзе пачынала есці чужую садавіну ці гародніну, гаспадары не толькі яе не выганялі, але і рабілі выгляд, што не заўважаюць шкоды, каб не напужаць яе і не пашкодзіць дзіцяці [13, с. 8]. Але ў той жа час, каб такое стаўленне да маёмасці і спецыфічны дазвол сітуацыйна браць чужое не моцна шкодзіў гаспадарцы, існаваў культурны механізм адаптацыі да варыятыўнага стаўлення да прыватнай маёмасці. Ён праяўляўся ў функцыяванні ў сялянскім асяродку шэрагу павер’яў, якія імкнуліся перадухіліць вольнае стаўленне да чужой маёмасці, прагназуючы за гэта страшныя наступствы. Напрыклад, існавала павер’е, што калі

цяжарная жанчына любіла карыстацца чужымі рэчамі без дазволу ці крала іх, за выключэннем прадуктаў харчавання, калі яна не з’ядала іх да астачы, яе дзіця абавязкова зробіцца злодзеям [13, с. 5]. Страх нашкодзіць свайму дзіцяці, відавочна, павінен быў ахоўваць ад шкодных дзеянняў цяжарнай жанчыны маёмасць суседніх гаспадарак. Яшчэ адно павер’е, закліканае засцерагчы ад чужыхнабегаў гародніну, да аднамомантавага выядання якой існавала паблажлівае стаўленне ў грамадзе, сцвярджала, што на месцы можна есці гароху, колькі захочаш, але нельга браць з сабой, бо ён заговораны і ты прастаіш на месцы, дзе ён расце, пакуль не прыйдуць гаспадары [13, с. 109].

На падставе стаўлення да ўласнасці і на разуменні грамадскай маёмаснай узаемазалежнасці грунтавалася і сялянскае стаўленне да крадзяжу маёмасці. Выяданне чужой садавіны і гародніны ў месцах, дзе яны растуць, часцей за ўсё трактавалася як крадзеж толькі вонкавымі назіральнікамі. Самі сяляне ў сваёй сістэме зносінаў часцей за ўсё не разглядалі гэты факт як крадзеж. І.А. Сербай адзначаў, што беспакaranaе выкарыстанне чужой садавіны і гародніны з’яўлялася элементам звычайнага права, але ён таксама заўважаў, што з-за гэтага факту палешукі агародаў і садоў амаль не трымалі [15, с. 39]. Але ў той жа час крыніцы сведчаць, што ў некаторых мясцовасцях выкраданне нават дробнай садавіны і гародніны з’яўлялася недазволеным. Так, М.М. Улашчык пісаў, што “ў вёсцы не кралі, нават дзеці не лазілі па чужых садах і гародах, бо бацькі каралі за гэта вельмі сурова” [17, с. 115]. Паводле матэрыялаў П. Баброўскага, сялянскага хлопчыка, злоўленага ў чужым агародзе, на чужой яблыні, суседзі выкідвалі за весніцы [2, с. 822–823]. Такім чынам, адзначаюцца лакальныя адрозненні традыцыі ў стаўленні да крадзяжу ці выяданию дробнай садавіны і гародніны.

У пытаннях уласна крадзяжу маёмасці сведчанні крыніцаў падзяляюцца на дзве катэгорыі: частка з іх фіксуе факты і распаўсюджанасць крадзяжоў маёмасці паміж сялянамі, іншыя крыніцы падкрэсліваюць, што крадзяжоў практычна не было. Супрацлеглыя адказы на гэтае пытанне могуць утрымлівацца нават у адной крыніцы. Так, І.А. Сербай ў апісанні сваіх вандровак па Палессі, у дачыненні да адной вёскі прыводзіў свой наступны дыялог з мясцовым старастам: “Почему так у вас все на запоре?” –

“Да кажны ю нас тягне один ю другога усе, што зарвя”, а ў дачыненні да іншай адзначаў, што крадзяжу там практычна не было [15, с. 36, 39].

Але калі крадзяжы здараліся, дык найчасцей іх прычынай была беднасць. М.М. Косіч адзначала, што паміж сялянамі знойдзецца некалькі малазямельных, якія заўсёды гатовыя залезці ў свіран да больш заможнага суседа, ноччу падкапаўшы пад сцяну свірна без падлогі, і скрасці прадукты [9, с. 78–79]. Пры гэтым крадзеж з-за беднасці з’яўляўся зразумелым для сялянаў ці нават апраўдваўся – “ні зарыкайся красть: Бох беднысь дасть” [6, с. 15]. Можна лічыць, што дазвол на дробныя крадзяжы прадуктаў харчавання для бедных таксама з’яўляўся своеасаблівай сацыяльнай гарантыяй ці сацыяльнай дапамогай. М. Янчук у дачыненні да пытання крадзяжоў адзначаў, што беларускі селянін “вядома ж, не пойдзе ў хату красці грошы, не ўзламае амбар, не звядзе каня, хіба за рэдкімі выключэннямі; але, напрыклад, чужое дрэва, калі яно не загароджана, трава чужая, асабліва ў лесе, не лічацца недатыкальнымі, і ў гэтым дачыненні нярэдка парушаюцца правы ўласнасці; у асаблівасці памешчыкі часта скардзяцца на крадзеж сялянамі строевага лесу і дроваў з лесу, таксама на патраву лугоў” [20, с. 22–23]. Гэта якраз маляўніча ілюструе спецыфічнае стаўленне да прыватнай уласнасці ў сялянскім асяродку, на якое паўплывалі традыцыі калектыўнага ладу жыцця, адмысловыя формы землекарыстання і супольнага валодання пэўнай маёмасцю ў зачыненым асяродку грамады. Тым не менш павага да права ўласнасці, ашчаднае стаўленне да чужой маёмасці адлюстроўваецца ў фальклору – “не ткі носа ў чужое проса” [19, с. 479], “хто чужога ні шануе, свайго мець не будзе” [21, с. 70], [4, с. 91].

Значным фактарам, які даваў права на маёмасць і замацоўваў яго ў традыцыйнай беларускай культуры, быў фактар працы. Права на зямлю і маёмасць сялянскай гаспадаркі паводле традыцыі мелі не толькі тыя, хто нарадзіўся ў сям’і, але і людзі, якія доўга і добра працавалі ў гаспадарцы – прымакі, здольнікі і інш. [7, с. 132]. Такім чынам, добрая праца селяніна давала яму легітымнае права на зямлю і маёмасць паводле грамадскай традыцыі.

У традыцыйнай беларускай культуры існавалі разнастайныя віды і механізмы рэгуляцыі грамадскіх адносінаў сялянаў, якія ўзніклі вакол маёмасці. Адметным аспектам традыцыйнай сацыяльнай

культуры беларусаў была грамадская рэгуляцыя пазыковых зносінаў. Пазычэнне маёмасці ў якасці грамадскага дзеяння мела шэраг агульнапрынятых правілаў і заканамернасцяў, асаблівасцяў паводзінаў усіх удзельнікаў. Узаемнае пазычэнне рэчаў было натуральным элементам жыцця сялянскай супольнасці. Сяляне найчасцей пазычалі агонь, калі раптам ён згас у сваім агменю [10, с. 95]; насенне, калі не было грошай яго купіць [11, с. 34–35]; печаны хлеб [13, с. 97], гародніну [13, с. 126] і інш. Але, як адзначаў М.Я. Нікіфароўскі, з усіх прадуктаў сельскай гаспадаркі ніколі не пазычаліся мёд і малако, а даваліся дарам ці прадаваліся, і сама прапанова аб такой пазыцы лічылася крыўднай; а калі малако патрэбнае было для дзіцяці, таго прыносілі ў хату, дзе малако было, і там кармілі [13, с. 152]. Пазычаліся прылады працы і прадметы ўжытку, асабліва рэдкія, якія шляхам пазычэння служылі ўсёй вёсцы, напрыклад, дрывяная і стальная піла [12, с. 350], жняярка – “такая пазыка лічылася сяброўскаю паслугай, і ўладальнікі жняярак не патрабавалі ні платы, ні адпрацоўкі” [17, с. 56]. Магло здарацца, што пазычаная рэч, калі яна цікавіла ўсіх сялянаў, а яе гаспадар не моцна гэтаму супраціўляўся, пераходзіла ў катэгорыю супольнай грамадскай маёмасці. М.М. Улашчык апісваў падобную сітуацыю так: “Па Віцкаўшчыне хадзіла кніга “Соннік”. Відаць, у яе быў гаспадар, але, па сутнасці, гэтая кніга належала ўсёй вёсцы і бясконца вандравала з хаты ў хату” [17, с. 110]. Існавалі цікавыя асаблівасці пазычэння. Адну з іх акрэсліваў М.Я. Нікіфароўскі: “З усіх прадметаў сельскага ўжытку адна лыжка не купляецца ў суседзяў і не “ідет на позыкі”: калі яна ўнесена ў чужую хату – лыжка робіцца ўласнасцю гэтага дома” [13, с. 90–91]. Сярод сялянаў існавала таксама перакананне, што калі пазычаеш працоўную хатнюю жывёлу ці пэўныя прадметы хатняга начиння, за іх захаванасцю трэба сачыць, а значыць “пазычаць” і сваю працу ці ўдзел у падзеі – “скатину и пусудину никада у люди ни ‘тдавай биз сябе” [6, с. 114].

Значным элементам маёмаснай рэгуляцыі грамадскіх адносінаў з’яўляліся звычаі, якія замацоўвалі прынцыпы пазычэння і нормы паводзінаў падчас яго. Сістэма грамадскіх узаемаадносінаў, якая будавалася вакол пазычэння, грунтавалася на прынцыпе роўназначнасці – “што людём пазычыш, то и сам палучиш” [6, с. 14]. У той жа час сістэма пазыковых зносінаў была разлічаная

на перспектыву і доўгатэрміновы станоўчы эффект вакол гэтага тыпу ўзаемаадносінаў – “давши жита, праси хлеба” [10, с. 76].

Галоўным прынцыпам рэгуляцыі пазыковых зносінаў беларускіх сялянаў была ідэя абавязковага вяртання пазычанага – “калі вінін, дык аддаць павінін” [4, с. 42]. Гэты прынцып быў абавязковым па-за залежнасцю ад абставінаў. У матэрыялах П.В. Шэйна апісваецца, як селянін перад смерцю пакінуў сваім тром сынам заповіт, каб яны аддалі суседзям пазычаныя ім грошы [18, с. 548 – 549]. У той жа час падчас пазычэння каштоўнай рэчы сяляне засцерагаліся нагадваць таму, каму пазычалі, што рэч трэба абавязкова вярнуць, бо, паводле павер’я, калі нагадаць, чорт зробіць усё, каб рэч не была вернутая гаспадару, а наступствам гэта будзе сварка паміж сялянамі [5, с. 110]. Можна меркаваць, што гэты звычай меў і свайго роду прагматычнае прызначэнне – відавочна, што момант пазычэння з’яўляўся дастаткова далікатнай і напружанай грамадскай сітуацыяй, а забарона нагадваць пра вяртанне пазыкі, што і так было зразумела, была скіраваная на тое, каб не ствараць падставу для дадатковага псіхалагічнага напружання.

Яшчэ адзін звычай вяртання пазычанага праілюстраваны ў працы М.Я. Нікіфароўскага: “Калі бліны пякліся на пазычанай патэльні, дык апошні блін з дадаткам двух-трох іншых адносіцца на патэльні ж да гаспадароў, пры чым патэльня трымаецца не рукамі, а чапляй” [13, с. 99]. Як бачна, калі пазычалася хатняе начынне для прыгатавання ежы, добрым тонам лічылася вяртаць яго з чаткай ежы ў выглядзе частавання, што было дробным падарункам у якасці ўдзячнасці для падтрымання станоўчых ўзаемаадносінаў і перспектывы далейшага пазычэння.

Праз фальклор у народнай свядомасці сялянаў замацоўваліся ўяўленні пра пазыковыя зносіны, якія былі скіраваныя на зніжэнне ступені сацыяльнай напругі і псіхалагічнага дыскамфорту вакол іх. Напрыклад, народная мудрасць вучыла спакойна і ўзважана ставіцца да адмовы ў пазыцы – “далі – спасіба; ні далі – другая” [6, с. 25]; а таксама самому не шкадаваць, пазычаючы нешта іншым, бо “калі хто дае што ці прадае другому, а сам шкадуе, та тая рэч не пойдзе ў карысць, а так змарнатравіцца” [16, с. 147].

Народная мудрасць сцвярджала, што “даўно тыя паўміралі, што дарма давалі” [21, с. 75]. Але пазыкі паміж сялянамі маглі адбывацца на розных умовах – нехта пазычаў з умовай проста

вярнуць пазычанае, іншы – з умовай адпрацаваць за пазычанае, а хтосьці даваў патрэбнае на зусім дарэмна [11, с. 34–35]. Як адзначаў Ч.Г. Пяткевіч, для селяніна лягчэй было пазычаць у роўнага сабе па заможнасці суседа, а звяртацца за пазыкай да больш заможнага “багатыра” было нашмат цяжэй [14, с. 641]. Гэтым тлумачылася жаданне сялянаў па магчымасці не пазычаць у “багатыроў”: “ни кланиось багачу – свайго хлеба намалачу” [6, с. 4].

Сялянская сістэма ўяўленняў грунтавалася на заахвочванні сялянаў пазычаць адзін аднаму неабходныя прадметы, грошы і г.д. – “хто дае, той сам мае” [21, с. 72]. Пазіцыя чалавека, які пазычае, была больш прывабнай для сялянаў, бо заканамерна асацыявалася з заможнасцю – “дай Божа даваць, а ні прасіць” [21, с. 73], “лепі даваць, як прасіць” [4, с. 49]. Існаваў таксама цэлы шэраг павер’яў, якія матывавалі сялянаў удзельнічаць у пазыковых зносінах – даваць пазыкі. Напрыклад, згодна з народнымі павер’ямі, калі нехта просіць пазычыць печаны хлеб, дык абавязкова трэба даць, нават калі гэта апошні і сабе не хапае, у такім выпадку, лічылася, у цябе заўсёды будзе шмат хлеба [16, с. 111], [13, с. 97].

Супольнае пражыванне ў сялянскім асяродку вымагала шчыльнага гаспадарчага, маёмаснага пазыковага ўзаемаабмену, але кожная пазыка так ці інакш абцяжарвала сялянскую гаспадарку. Каб зменшыць гэты цяжар, існаваў цэлы спектр маёмасных пазыковых забаронаў, якія, на першы погляд, мелі выключна сакральны, уяўны, забабонны характар, але калі разгледзець іх сістэмна – вылучаецца іх цалкам прагматычны сэнс, а менавіта – аблегчыць пазыковы цяжар кожнай асобнай сялянскай гаспадаркі, бо выпадкаў і сітуацый, калі можна нешта пазычаць, заставалася не так шмат з улікам усіх забаронаў. Напрыклад, на Вялікдзень нельга было пазычаць камусьці агонь, бо лічылася, што разам з ім з хаты сыйдзе і дабрабыт [10, с. 107]. Катэгарычна нічога нельга было пазычаць у маладзік нават блізкім сваякам, асабліва “вады і цяпла”, а калі пазыка была зробленая, лічылася, што хата, з якой пазычылі, на цэлы месяц пераходзіла ў таемную залежнасць ад хаты, у якую пазычылі, – іх дзеці будуць крыўдзіць дзяцей таго, хто пазычыў, хатняя жывёла і птушкі будуць псаваць яго агароды, у той жаце будуць лепш выконваць гаспадарчую працу і г.д., менавіта таму прыстойныя суседзі імкнуліся ў гэты час нічога не пазычаць, а калі без гэтага зусім нельга было абысціся, абавязкова давалі якую-

небудзь пазыку наўзамен [13, с. 218], [12, с. 333]. Лічылася, што калі рыбалоў пазычыць свае прылады, дык ужо не здолее здабыць імі багаты ўлоў [3, с. 35]. Пчалаяр не павінен быў нічога пазычаць ці пазычацца ў дзень, калі злавіў рой, бо той зляціць зноў [13, с. 203]. Селянін не павінен быў нічога пазычаць ў першы дзень засева хлеба ці іншых раслінаў, асабліва самі гэтыя прадукты, бо інакш добры ўраджай пяройдзе да таго, каму пазычылі прадукт ці прадмет [10, с. 92], [13, с. 126]. Катэгарычна нельга было нікому пазычаць агонь з хаты, калі ў гаспадарцы адбывалася талака [1, с. 254]. Пасля нараджэння дзіцяці першыя тры дні нічога нельга было пазычаць з хаты, асабліва агонь, бо дзіця, калі вырасце, будзе цурацца сваёй хаты ці нават зробіцца валацугай [16, с. 176]. Таксама лічылася, што нельга нічога пазычаць у той дзень, калі ацялілася карова, ажарабілася кабыла ці нейкая іншая хатняя жывёла [16, с. 77].

Пазычэнне агню вызывала ў сялян хваравітае стаўленне. У святы агонь не пазычалі, але і ў звычайныя дні звычайна агонь пазычалі з абавязковай умовай вярнуць пазычанае гарачае вуголле адразу пасля развядзення агню ў сваёй хаце, а каб гэта было зроблена, гаспадар, які пазычаў, браў у заклад нейкую верхнюю вопратку ў таго, каму пазычаўся агонь, і калі вуглі не вернутыя ў той жа дзень, вопратка заставалася ў таго, хто агонь даваў [1, с. 254]. Нікіфароўскі М.Я. апісваў пазычэнне агню “Так “у пазыку” ідзе ці сам гаспадар, ці гаспадыня, ці хто-небудзь з узроставых, тлумачыць прычыны страты агню, выслухоўвае папрокі і дае зарок у той жа дзень вярнуць “цяпло”, – што з дакладнасцю і выконвае: асабіста і ў тым жа гаршчку, у які прыймаў агонь, адносіць ён “пазыку” і ўручае таму, хто выдаваў яе” [12, с. 333].

У гэтым шэрагу трэба адзначыць хоць і меншыя па колькасці, але існуючыя павер’і, якія пазыкі заахвочвалі. Паводле традыцыі, калі пазычаць штосьці прыходзіла цяжарная жанчына, дык абавязкова трэба было ёй гэта даць, бо інакш сам пазбавішся гэтага прадукта ці прадмета, або нешта іншае каштоўнае з’ядуць мышы, [13, с. 5]. Можна меркаваць, што такім чынам праяўлялася ў тым ліку і грамадскае апекаванне максімальна неабароненымі катэгорыямі сялянаў, напрыклад цяжарнымі жанчынамі. Так, лічылася, што і цяжарным жанчынам карысна імкнуцца ўзяць нешта ў пазыку, бо можна патрапіць на чалавека з лёгкай рукой, што будзе добрым і для перыяду цяжарнасці, і для часу нараджэння дзіцяці [13, с. 5].

Такім чынам, формы і механізмы рэгуляцыі грамадскіх узаемаадносінаў вакол маёмасных пытанняў грунтаваліся на своеасаблівым стаўленні беларускіх сялянаў да прыватнай маёмасці і да разнастайных аперацый з ёй. У сялянскім асяродку адзначаецца варыятыўнае стаўленне да паняцця прыватнай уласнасці ў залежнасці ад сітуацыі, выяўляюцца механізмы функцыянавання грамадскай нагрузкі, якую цягнула за сабой факт і стан валодання рэччу. Да права валодання рэччу дадаваўся абавязак падзяліцца ёю з іншымі пры вострай неабходнасці, гэта і з'яўлялася своеасаблівай легітымизацыяй права прыватнай уласнасці. Можна падкрэсліць розную інтэнсіўнасць функцыянавання права на прыватную ўласнасць у залежнасці ад сітуацыі і ад яе грамадскага кантэксту. Трэба адзначыць і варыятыўнасць сацыяльных нормаў, звязаных з маёмаснымі пытаннямі: грамадская думка не лічыла заганным карыстанне чужой маёмасцю, калі гэтага вымагала надзвычайная сітуацыя ці голад. Фіксуецца выразны дуалізм у сялянскім стаўленні да грамадскага кантэксту маёмасных пытанняў. З аднаго боку, адзначаецца цэлы спектр сітуацый грамадскай дабрачыннасці, а, з другога – жорсткая рэгламентаванасць пазыкаў і прынцыпаў іх вяртання. Пазыка, як структурны элемент грамадскіх узаемаадносінаў, з'яўлялася хваравітым і далікатным аспектам грамадскіх стасункаў, чым тлумачыцца і наяўнасць вялікай колькасці павер'яў, якія дробязна рэгламентавалі прынцыпы пазыковых зносінаў і акрэслівалі пазыковыя забароны. Грамадскія ўзаемаадносіны беларускіх сялянаў у маёмасных пытаннях з'яўляліся цікавай і каларытнай часткай традыцыйнай грамадскай культуры.

Выкарыстання крыніцы і літаратура

1. Анимелле, Н. Быт белорусских крестьян / Н. Анимелле // Этнографический сборник. – 1854. – Вып. II. – С. 111 – 268.

2. Бобровский П. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба: Гродненская губерния / П. Бобровский. – СПб: Типография Департамента Генерального штаба, 1863. – Ч. 1. – XXII, 866 с.

3. Браім, І.М. Рыбалоўства ў Беларусі (гісторыка-этнаграфічны нарыс) / І.М. Браім; рэд. М.Я. Грынблат, АН БССР, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – 136 с.

4. Варлыга, А. Прыказкі Лагойшчыны / А. Варлыга. – Нью-Ёрк, Мюнхен: Выданне фундацыі ім. Пётры Крэчэўскага, 1966. – 112 с.
5. Демидович, П.П. Из области верований и сказаний белорусов. Гл. I. / П.П. Демидович // Этнографическое обозрение. – 1896. – № 1. – С. 91 – 120.
6. Добровольский, В.Н. Смоленский этнографический сборник: в 4 т. / В.Н. Добровольский. – Ч. III: Пословицы. – Санкт-Петербург: Типография С.Н. Худекова, 1894. – III, 137 с.
7. Довнар-Запольский, М.В. Заметки из путешествия по Белоруссии. 1890-1891 / М. Довнар-Запольский // Homo historicus 2009. Гадавік антрапалагічнай гісторыі / пад рэд. А.Ф. Смаленчука. – Вільня: ЕГУ, 2010. – С. 123–205.
8. Косич, М.Н. Литвины-Белорусы Черниговской губернии, их быт и песни / М.Н. Косич // Живая старина. – 1901. – Вып. 3–4. – С. 1–88.
9. Косич, М.Н. О постройках белорусского крестьянина / М.Н. Косич // Живая старина. – 1906. – Вып. 1. – С. 74–93.
10. Крачковский, Юл. Ф. Быт западнорусского селянина / Юл. Ф. Крачковский. – М.: Университетская типография, 1874. – 212 с.
11. Ламака, М. Рысы колектывізму сярод сялян. У дарэволюцыйныя часы / М. Ламака // Наш край. – 1926. – № 10–11. – С. 34–36.
12. Никифоровский, Н.Я. Очерки простонародного життя-бытця в Витебской Белоруссии и описание предметов обиходности: Этнографические данные / Н.Я. Никифоровский. – Витебск: Губернская типография, 1895. – [4], VIII, 552, CLIV с.
13. Никифоровский, Н.Я. Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах / Н.Я. Никифоровский. – Витебск: Губернская Типо-Литография, 1897. – [2], X, 307, 30 с.
14. Пяткевіч, Ч.Г. Рэчыцкае Палессе / Ч.Г. Пяткевіч; уклад.; прадм. У. Васілевіча; пер. з пол. Л. Салавей і У. Васілевіча. – Мінск: “Беларускі кнігазбор”, 2004. – 672 с.
15. Сербов, И.А. Поездки по Полесью 1911 и 1912 года / И.А. Сербов; издание Северо-Западного отдела Императорского Русского географического общества. – Вильна: Типография Иосифа Завадского, 1914. – [2], 51 с.

16. Сержпудоўскі, А.К. Прымкі і забабоны беларусаў-палешукоў / А.К. Сержпудоўскі; навук. рэд. А.С. Фядосік; прадм. У.К. Касько; маст. В.Р. Мішчанка. – Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 301 с.

17. Улашчык, М.М. Была такая вёска... / М.М. Улашчык // Выбранае. Уклад. А. Каўкі і А. Улашчыка; Навук. рэд. Г. Кісялёў і В. Скалабан; Прадм. І камент. А. Каўкі. – Мінск: “Беларускі кнігазбор”, 2001. – 608 с. [8] с.: іл. – С. 21 – 127.

18. Шейн, П.В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края / П.В. Шейн. – Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии наук, 1890. – Т. I. Ч. II.: Бытовая и семейная жизнь белоруса в обрядах и песнях. – XXXI, 708 с.

19. Шейн, П.В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края / П.В. Шейн. – Спб.: Типография Императорской Академии Наук, 1893. – Т. II: Сказки, анекдоты, легенды, предания, воспоминания, пословицы, загадки, приветствия, пожелания, божба, проклятия, ругань, заговоры, духовные стихи и проч. – XX, [1], 715 с.

20. Янчук, Н.А. По Минской губернии: заметки из поездки в 1886 году / Н.А. Янчук. – Москва: Типография А. Левенсон и К, 1889. – 29 с., 130 с., 5 л. нот.

21. Federowski, M. Lud białoruski na Rusi Litewskiej: materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877–1905: w 8 t. / M. Federowski. – Kraków, Warszawa, 1902 – 1981. – Т. 4: Przysłowia, żarciki, wyrażenia stałe oraz zagadki ludu, mieszczan i zagrodowców z okolic Grodna, Sokółki, Białegostoku, Bielska, Wołkowyska, Słonima, Nowogródka, Słucka, Lidy, Wilejki, Święcian i Oszmiany. – Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1935. – XVIII, 490 s.

ПРАДМЕТНАЕ ПОЛЕ І МЕТАДАЛОГІЯ ВУСНАЙ ГІСТОРЫІ

Кедрык Т.В.,
старэйшы выкладчык

Развіццё гістарычнай навукі ў XX стагоддзі прывяло да з’яўлення цэлага шэрагу новых напрамкаў, адным з якіх стала вусная гісторыя. Паняцце “вусная гісторыя” увайшло ў сусветную гістарыяграфію і навуковую практыку ў другой палове XX ст. Але яшчэ ў 1938 г. прафесар Калумбійскага ўніверсітэта, спецыяліст па